IR-RABA' KTIEB
TAL-GHOXRIN SENA

DIĊEMBRU
1944

IL-MALTI

QARI

LI TOHROG

IL-GHAQDA TAL-KITTIEBA TAL-MALTI

KULL TLIET XHUR.

IL-KITTIEBA TA' DAN IL-GĦADD

EDITORJAL—Naħsbu għalii ġej	Faċċ.	97
PATRI V. V. BARBARA, O.P.—*Ave Maria* ...	,,	98
A. CREMONA—Rev. Charles L. Dessoulavy, Ph.D.	,,	99
NUTAR C. MICALLEF DE CARO—*Is-Saħħar* ...	,,	100
NUTAR C. MICALLEF DE CARO—*Ix-Xħiħ* ...	,,	100
ĠUŻE' GALEA, M.D., D.P.H—Inkwiet fil-Familja	,,	101
PATRI W. BORN, O.P., C.F.—*Helsien*... ...	,,	121
Ġ. CASSAR PULLICINO—"Nonny"	,,	125
ĠUŻE' CHETCUTI—*Il-Ġmiel ta' Artna*	,,	128
DUN FRANS CAMILLERI—Trab	,,	129
G.C.P.—Reċensjoni : "Għanjiet Bikrija" ...	,,	130
VIC. APAP—*L-Iskrun ta' l-Ajruplan*	,,	131
G.C.P.—Reċensjoni : "Q'ub Imjassra" ...	,,	132
JOS. GALEA—*Anakreontika*	,,	133
NUTAR C. MICALLEF DE CARO—*Tabib Imgħaddab*	,,	133
EMMANUEL AGIUS, B.Sc., M.D., D.P.H. D.Bact. (London)—*Ħsieb*	,,	134
ROBERT MAGRO—*Ċapċip*...	,,	134
Wer:e: tal-Għoxrin Sena	,,	135

IL-MALTI

QARI LI TOĦROĠ IL-GĦAQDA TAL-KITTIEBA TAL-MALTI

DIĊEMBRU 1944

EDITORJAL

NAHSBU GHALLI ĠEJ

FTIT taż-żmien ieħor ikollna l-Assemblea Nazzjonali li sa tiltaqa' biex issawwar abbozz ta' kostituzzjoni ġdida għall-gżejjer tagħna. Il-"Għaqda tal-Kittieba tal-Malti" kienet mistiedna biex tibgħat delegati tagħha ħalli jieħdu sehem fit-tħejjija tal-kostituzzjoni u ma' l-"Għaqda" kienu mistednin xi għaqdiet u xirkiet tal-Malti biex huma wkoll jibagħtu d-delegati tagħhom.

Il-maħturin tal-"Għaqda", ma għandniex xi ngħidu, bi ħsiebhom jaqbżu għall-Malti, iżda d-delegati kollha li sa jieħdu sehem fl-Assemblea Nazzjonali jmisshom iħossu d-dmir li ma jħallux il-Malti jkun imwarrab jew imċaħħad mill-jeddijiet li jistħoqqulu bħala lsien nazzjonali tal-pajjiż.

Meta aħna ngħidu li rridu naqbżu għall-Malti mhux jiġifieri li bi ħsiebna mmeru l-ilsien tagħna biex nagħmlu dannu lil xi lsien jew lil xi ħadd ieħor: dan qatt ma jgħaddilna minn rasna; aħna nixtiequ nwettqu l-jeddijiet ta' lsienna għax nafu li b'hekk inkunu qegħdin nagħmlu ġid lill-poplu u ġieħ lil pajjiżna.

Il-lum il-poplu dara jaqra bil-Malti u jikkorrispondi b'dan l-ilsien. Fl-amministrazzjoni tal-pajjiż, fil-Qorti, fin-negozju issa daħal il-Malti u l-poplu sab ruħu tajjeb ħafna għax ikun jaf u jifhem x'qiegħed igħaddi minn għalih, mhux kif konna qabel meta min ma kienx jaf b'ilsien barrani kien jibqa' fil-għama fuq ħwejjeġ li jolqtuh fil-laħam il-ħaj. Min jaf kemm-il-darba bniedem kien isib ruħu f'ċirkustanzi li minnhom kienu jiddependu ħajtu u ġiehu bla ma hu kien ikun jaf x'qiegħed jingħad fuqu. Haġa bħal din jeħtieġ li qatt ma tarġa' tiġri f'pajjiżna u kull delegat fl-Assemblea Nazzjonali għandu jħoss id-dmir li jara li ma nerġgħux immorru lura flok li nimxu 'l quddiem.

Barra dan, il-lum il-Malti qiegħed isawwar letteratura ta' ġmiel, ta' fejda u ta' sengħa li tista' bil-ġieh kollu toqgħod ma' ġenb oħrajn barranin. Din il-letteratura ġdida tista' titqies bħala

patrimonju nazzjonali u tisura biex tgħolli s-sentimenti artistiċi tal-poplu, biex tiftaħlu għajnejh u biex tgħallmu jġarrab u jħoss dik il-hena li titnissel mil-lehma u s-sebħ u ż-żina tal-etteratura. Bħal ma nħabirku biex inkattru l-ġid materjali tal-poplu hekk ukoll imissna nagħmlu minn kollox biex ma nħalluhx nieqes mill-ġid intellettwali. Kif aħna ngħożżu l-patrimonju artistiku ta' pajjiżna hekk imissna ngħożżu mhux anqas il-patrimonju letterarju tagħna u nħabirku biex inkabbruh, insedduh u nkattruh.

Mela jeħtieġ li ma nħallux ix-xrara għall-Malti tnin u tintefa kemm fil-ħajja soċjali kif ukoll fil-ħajja intellettwali u aktar ma nheġġu biex inqajmu l-Malti aktar 'il quddiem għad ikollna letteratura sewwja u sabiħa għax it-tħabrik tagħna jħajjar lil ħafna żgħażagħ mixgħulin bl-imħabba għal ilsien art twelidhom biex jissoktaw jiktbu u jkattru l-ġieħ tal-letteratura tagħna.

AVE MARIA

Ta' PATRI V. V. BARBARA, O.P.

Riesaq il-lejl; wara l-għoljiet ħadrana
Niżlet ix-xemx titbissem bl-aħħar dija;
Minn fuq l-egħlieqi nstama' jidwi l-leħen
"Ave, Maria!"

Qniepen, xi ħlewwa! Xħin bħal qlub li jħobbu
Ifaħħru 'l-Omm fis-skiet ta' fil-għaxija,
Jistiednu lill-ħolqien itenni magħhom:
"Ave, Maria!"

Ftit xjuħ f'nisraħ il-knisja jaqtgħu kliemhom,
Jinxeħtu għarkobbtejhom bla mistħija,
Bil-ħerqa kollha jiżżu ħajr u jlissnu:
"Ave, Maria!"

Go darha l-omm tiġbor l-ulied madwarha,
Minn fommhom lejn is-sema ferreħija
Titla' t-tislima wara jum ta' ħidma:
"Ave, Maria!"

Ave, Maria! Kbar u żgħar, Omm ħelwa,
Jintilfu fl-għaxqa ta' dil-poeżija,
Għax Inti trodd is-sliem lill-qalb li tgħanni:
"Ave, Maria!"

Rev. CHAS. L. DESSOULAVY, Ph.D.

Ta' A. Cremona

Wieħed mill-eqdem u l-egħżeż ħbieb tal-"Għaqda" huwa r-Reverendu **CHARLES L. DESSOULAVY Ph.D.**, ta' Londra, li b'għafsa ta' qalb ħabbarna l-mewt tiegħu fil-ħarġa ta' "Il-Malti" ta' Settembru li għadda.

Bil-mewt ta' Dessoulavy il-"Għaqda" tilfet wieħed mill-iktar membri ħabrieka tagħha, iżda l-istess membri sħabu tal-"Għaqda" u oħrajn Maltin li jafuh t'lfu wkoll ħabib tal-qalb li l-aqwa ferħ tiegħu kien meta j'sta' jaqdihom sew bħala sħabu tal-"Għaqda" kemm bħala Maltin. Ir-Reverendu Dessoulavy kien l-ewwel wieħed fost in-nies ta' barra minn Malta li ħabrek biex jissieħeb fil-"Għaqda" u jaħdem għaliha. Minn mindu l-isem tal-"Għaqda", sew sew wara tliet xhur li twaqqfet, wasal f'widnejh huwa kiteb sabiex ikun jaf l-iskopijiet tagħha, u malli sar jafhom, huwa qatt ma naqas li jgħinha bil-ħidma tiegħu ta' bniedem imħeġġeġ għall-istudju tal-filoloġija semitika.

Aħna għandna bosta xogħlijiet tiegħu li jixhdu din ix-xorta ta' ħeġġa u ħidma tiegħu. L-ewwel artikoli tiegħu fuq in-nisel ta' kliem Malti nsibuh f'artiklu tiegħu, maqlub bil-Malti, f'"Il-Malti" tat-Tieni Sena, 1926, meta fisser il-fehma tiegħu fuq in-nisel tal-kelma *Hall* (quddiem xi ismijiet ta' rħula). It-tieni artiklu tiegħu dwar il-Malti deher fit-23 ta' Marzu, 1926, u t-tielet f'April, 1926, fid-"Daily Malta Chronicle", **fejn wera l-akbar dehen u sengħa** ta' kritika meta waqqa' b'argumenti sħaħ il-fehmiet ta' "Horsesense" li l-Malti għandu jinkiteb kif jinħass u mhux skond l-etimoloġija tal-kelma. F'dawn l-artikoli Dessoulavy faħħar u wettaq is-sistema tal-"Għaqda".

B'riħet it-tħabrik ta' Dessoulavy il-"Għaqda" ħadet sehem fil-Kungress ta' l-Orjentalisti f'Oxford li sar għeluq Awissu, 1928, fejn huwa, bħala Delegat maħtur mill-"Għaqda", qara l-karta "The Development of Maltese as a written language and its affinities with other Semitic Tongues." F'dan il-Kungress tħaddet ma' l-aqwa Orjentalisti fuq il-Malti u fuq ix-xogħol tal-"Għaqda."

Wara dan l-inkariku, Dessoulavy ma hediex mill-ħeġġa u ħidma tiegħu għall-Malti, u baqa' sa mewtu wieħed mill-aqwa ħaddiema fil-qasam ta' l-istudju tal-Malti. Wieħed mill-artikoli sbieħ u ta' tagħlim kien dak li deher f'"Il-Malti" ta' l-1934, taħt ismu fuq il-Kwiekeb u l-Kostellazzjonijiet. Wara disa' snin ta' ħajja ta' xogħol u risq, il-"Għaqda" kienet għamlet erbat iħbieb sewwa ta' barra minn Malta, fosthom Patri Rafel Nakhla, orjentalista, u Patri Edmund Sutcliffe, Professur tal-Lhudi, żewġ Ġeżwiti; dan ta' l-aħħar kiteb grammatika tal-Malti bl-Ingliż. Ma' dawn inżidu lil Laurent Ropa, Malti mrobbi fi Franza, rumanzier mill-kbar, iżda l-ebda wieħed minn dawn ma kellna x-xorti li narawh fostna bħalma rajna lil Dessoulavy li ġie jżurna fil-bidu ta' Ġunju, 1934, u qatta' fostna 10 ijiem li fihom kellna l-pjaċir li nkellmuh u nisimgħuh fit-tliet konferenzi li għamel, waħda fl-Awla ta' l-Università, oħra fl-Uffiċċju ta'

l-Edukazzjoni u oħra fil-"Ladies Club". Wara li telaq mill-Gżira, Dessoulavy baqa' dejjem marbut magħna, jiftakar fil-Malti u fina.

Barra minn xi artikolu ċkejken li wara deher f'"Il-Malti" mill-pinna tiegħu, bħal dak fuq in-nisel tal-kelma *Marsamxett*, artikoli oħra tiegħu interessanti fuq il-letteratura u filoloġija semitika u fuq il-Malti dehru fil-"Journal of the Royal University of Malta". Wieħed mix-xogħlijiet kbar li ħalla warajh, bħala studju filoloġiku, huwa d-Dizzjunarju etimoloġiku tiegħu tal-Malti: "Maltese Arabic-Word-List" (1938), fejn għal dak li hu kliem Malti, mexa fuq id-dizzjunarju ta' Falzon. Dan ix-xogħol huwa siltu minn xogħol ieħor filoloġiku wisq akbar li kien ilu jaħdem fuqu "A comparative Lexicon of the Semitic Tongues", li xi sena ilu ħarġu taħt l-isem ta' "Gate of the East and Garden of Semitic Semitic Roots."

Dessoulavy kien il-bniedem li fejn jidħol il-Malti kien jagħti ż-żmien u l-ħidma tiegħu kollha. Ma kontx titolbu favur biex ifittixlek f'libreriji, arkivi, xi manuskritt jew xi informazzjoni dwar storja, kitba jew xi dokument fuq il-Malti jew xi tagħrif dwar in-nisel semitiku ta' kelma jew dwar xi awtur, li ma jmiddx għonqu biex jaqdik minnufih. Dan rajnieh f'bosta xogħlijiet li bis-saħħa tat-tħabrik tiegħu setgħu jidhru bl-irqaqat kollha ta' informazzjonijiet dokumentati. Dawk il-Maltin kollha tal-"Għaqda" u li mhumiex, fosthom studenti Maltin, li nzertaw f'Londra sabu fih l-aqwa ħabib li laqagħhom, mexxiehom, għenhom u ffrankalhom ħafna taħbit u spejjeż biex raw l-irkejjen ta' dik il-belt hekk kbira u sabiex ukoll jaqdu l-bżonnijiet tagħhom. Il-"Għaqda", nerġgħu ngħidu, bil-mewt tiegħu tilfet ġawhra u l-Maltin wieħed mill-egħżeż ħbieb ta' barra.

Nagħalqu din id-daqsxejn ta' bijografija billi nagħtu fuq fuq xi tagħrif dwar il-karriera tiegħu. Ir-Reverendu Dessoulavy miet fl-24 ta' Awissu li għadda; twieled f'Neuchatel (Svizzera), fl-1875 u tgħallem f'Wornersh u fl-"Institut Catholique de Paris." Ordna qassis fl-1899. Kien Profes-sur tal-Filosofija f'Wornersh mill-1899 sa l-1904 u Kurat fi Greenwich mill-1904 sa l-1907. Kien ukoll Kappillan tal-Kulleġġ ta' San Franġisk Saverju u Kappillan tas-Sorijiet tal-Fqar f'Kensington (Southwark, Lambeth), distrett ta' Londra, mill-1922 sakemm miet. Nitolbu għalih.

IS-SAHHAR

Ta' C. MICALLEF DE CARO

Jien saħħâr sirt imħabba fik,
O Għaks, tifħir nagħtik;
Kulħadd nagħraf malli nara,
Iżda lili ħadd ma jara!

IX-XHIH

Ta' C. MICALLEF DE CARO

Is-senduq tal-misħut xħiħ
Tista' xxebbhu ma' l-infern,
Għax il-flus li jidħlu fih
Hemm għal dejjemf jibqgħu żgur.

INKWIET FIL-FAMILJA

(Dramm Soċjali fi 3 Atti)

Ta' Ġużè' Galea

(Jorbot mal-Għadd ta' Settembru, 1944)

IT-TIENI ATT

Sala fi Club; min-naħa ta' wara tidher il-kamra tal-bar b'ħafna ħbieb jixorbu u jitkellmu flimkien; fuq iż-żewġt iġnub bibien li jagħtu għal swali oħra fil-Club. Fuq il-palk ħafna pultruni, siġġijiet, imwejjed żgħar u għamara oħra li tgħodd għal Sala ta' Club.

Il-Ġeneral jidher bil-qiegħda fuq pultruna jaqra gazzetta.

Ġeneral:

Waiter! Waiter!

Waiter:

(jidħol bil-ħeffa u jieqaf iebes). Hawn, sur Ġeneral.

Ġeneral:

Is-Sur Tumas rajtu hawn il-lejla?

Waiter:

Għadu ma ġiex, sinjur.

Ġeneral:

Koħlox sewwa.

Waiter:

Naqdik f'xi ħaġa oħra, sinjur?

Ġeneral:

Xejn għal issa.

(Il-waiter iniżżel rasu bil-qima u jwarrab.)

(KURUNELL jidħol mill-bieb tal-ġenb, iħares ftit ma' dwaru u mela jilmaħ lill-Ġeneral imur ipoġġi ħdejh)

Kurunell:

Sur Ġeneral, kif int?

Ġeneral:

(jerfa' rasu minn fuq il-gazzetta.) Ara l-Kurunell. Intix tajjeb? Oqgħod ħdejja ħalli ngħidu kelmtejn.

Kurunell:

(iressaq il-pultruna aktar ma' ġenb il-Ġeneral.) X'aħbarijiet għandna l-lejla? X'ġiebet il-gazzetta?

Ġeneral:

Xejn mill-ġdid; kollox tas-soltu: bumbardament mill-ajru, avanz bit-tankijiet, ħbit bis-sottomarini. Il-lum is-suldat qajla jissemma.

Kurunell:

Din gwerra ta' l-azzar, petrol, gomma u radju.

Ġeneral:

Mhux bħal fi żmienna. Dari s-suldati kienu jistgħu juru x'isarrfu u l-mexxejja tagħhom kellhom fiex juru d-dehen ta' moħħom.

Kurunell:

Tiftakar fil-gwerra l-oħra! Dik kienet gwerra ta' l-irġiel; dawk kienu taqbidiet ta' ħila.

Ġeneral:

Dik kienet gwerra ta' tattika mhux bħal din il-gwerra tal-lum qisha tellieqa min jiġri l-aktar.

Kurunell:

Meta nġib quddiem għajnejja t-tjun ta' Fjandra, it-trunċieri ta' Ypres u nxebbaħhom mal-blitzkrieg tal-lum, nara kemm morna għall-agħar saħansitra fis-sengħa tal-ġlied.

Ġeneral:

Il-lum is-suldat ma għadux bniedem tal-ġlied kif kien fi żmienna; il-lum iderrub jagħmilha ta' mekkaniku, ta' "driver", ta' radju-telegrafist; jgħallmuh il-ġuġitzu, iqabbżuh bil-paraxut mill-ajruplani, juruh kif ikisser u jħarbat, imma qajla jħarrġuh biex jitqabad sider ma' sider. Saħansitra fil-mixi tagħhom is-suldati ma għadhomx li kienu. Dari oħna konna immarċaw f'nofs ta' triq bil-banda quddiem; il-lum nara s-suldati għaddejjin wieħed wara l-ieħor minn taħt il-ħajt biex jinħbew donnhom ħallelin.

Kurunell:

Dari kont tilmaħ battaljuni b'eluf ta' suldati mexjin spalla ma' spalla jgħattu wilġa, bil-bajunetti jilmaw fix-xemx, iwerwru lil kull min jarahom; ma kellhom xkiel ta' xejn ħlief xi erba' kanuni Howitzers jew xi ftit Vickers. Il-lum is-suldati jġorru tarzna magħhom: kanuni ta' kull daqs u ta' kull għamla: Bren, Bofors, Ack Ack, Lewis, Oerlikon; karrozzi, jeeps, carriers, radju-vans. Ma nafx kif jistgħu jiġġieldu b'dan ix-xkiel kollu.

Ġeneral:

Il-lum ma nisimgħux b'dawk l--attakki bil-bajunetti li jqajmulek ġismek xewk xewk, meta s-suldati b'saħna ta' qilla jikinsu kulma jsibu quddiemhom.

Kurunell:

U anqas għadna naqraw fuq xi karga tal-kavlerija meta r-rikkieba jħarbtu l-għadu u jqattgħuh bis-*sabres* tagħhom.

Ġeneral:

Il-ħun iż-żnuniġiet inbidlu.

Kurunell:

Is-suldat ma għadux li kien.

(IT-TABIB ROBERT STANLEY, liebes ta' Kaptan, jidħol mill-bieb tal-ġenb, isellem u jibqa' sejjer fil-bar.)

(Il-ħbieb li jkunu fil-bar, iduru ma' Dottor Stanley u jifirħu bih.)

Ħabib:

Ara Dottor Stanley, merħba bik, Robert.

Ħabib ieħor:

Nifraħlek Kaptan Robert.

Ħafna Ħbieb:

(kollha flimkien) Nifraħlek, nifraħlek bil-qalb kollha.

Ħabib ieħor:

Ma hawnx għalih it-Tabib Stanley!

L-ewwel Ħabib

Ħriġt tassew ta' raġel.

It-Tieni Ħabib:

Ixrob magħna għax jixraqlek.

Stanley:

Kont se nistedinkom tixorbu miegħi.

Ħabib:

L-ewwel ixrob magħna mbagħad nixorbu miegħek.

(Stanley u ħbiebu jixorbu, jifirħu u jitkellmu.)

Ġeneral:

(lil Kurunell) Dan għax qegħdin jifirħulu?

Kurunell:

Mela għadek ma smajtx? Il-lejla l-komunikat uffiċjali faħħar ħafna lill-Kaptan Dottor Stanley li ssemma b'ġieh kbir u qala' dekorazzjoni għall-ħila li wera.

Ġeneral:

Dan kif?

Kurunell:

Milli jidher kien hemm taqbida ħarxa. Xi uffiċjali tagħna rtiraw. Imma Kaptan Stanley, li kien it-Tabib tar-Riġment, baqa' fejn kien, dewwa l-midrubin kif sata' u ġabar il-ftit suldati li kien baqa', żammhom miegħu, għamlilhom il-ħila u b'inkejja ta' nar qawwi baqa' jieqaf lill-għadu u jitfgħu lura sakemm was-

let il-għajnuna tagħna. Li ma kienx hu konna nitilfu pożizzjoni tajba ħafna barra milli kienu jħallu ħajjithom il-midrubin u jinqabdu priġunieri s-suldati li baqgħu ma rtirawx bħal sħabhom.

Ġeneral:

Għamil bħal dan ta' min ifaħħru.

Kurunell:

Il-lum ftit issib nies qalbenin ta' din ix-xorta. Tridx insejħulu jixrob magħna lil-Kaptan Stanley?

Ġeneral:

(mifxul) Le, le; għax qiegħed nistenna ħabib biex ikellimni fuq ħaġa ta' reqqa kbira.

Kurunell:

Bilħaqq, fuq it-tifel tiegħek ħadt xi aħbar dan l-aħħar? Taf kif għadda?

Ġeneral:

Kitibli li issa jinsab tajjeb ħafna; ħareġ mill-isptar u jittama li ma jdumux ma jibagħtuh jgħaddi xi erbat ijiem mistrieħ id-dar.

Kurunell:

Issa dak it-tifel tiegħek x'fettillu mar daħal suldat? Kieku mexxejtlu kelma int ma kienux idaħħluh Fizzjal?

Ġeneral:

Ma wrieni b'xejn. Mar inkiteb suldat minn rajh bla ma qal lil ħadd. Il-lum it-tfal jagħmlu li jridu u li jfettlilhom bla ma jieħdu parir minn għand ħadd.

Kurunell:

Għax jidhrilhom li jafu kollox. Daż-żmien iż-żgħażagħ kollha mżattin u mserdkin, minn għalihom jifhmu f'kollox, jaħsbu li ħadd ma jista' għalihom u jridu jgħixu ħielsa minn kull xkiel u lġiem.

Ġeneral:

Hekk hu, hekk hu.

(L-IMĦALLEF, li jkun jitkellem ma' Stanley, joħroġ mill-bar u jersaq lejn il-Ġeneral u sieħbu.)

Imħallef:

Merħba bik, Sur Ġeneral. Kif int, Kurunell?

Ġeneral u Kurunell:

Tajbin, tajbin.

Ġeneral:

Serraħ hawn, Sur Imħallef. Poġġi ħdejja.

Imħallef:

Xtaqt ingħidlek kelma, Sur Ġeneral.

Kurunell:

Se nħallikom weħidkom. (*iqum*). Saħħa għalikom.

Ġeneral:

Saħħa, Kurunell.

Imħallef:

Saħħa; nerġgħu niltaqgħu.

(*L-Imħallef iressaq il-pultruna qrib il-Ġeneral.*)

Imħallef:

Ġeneral, ilna nafu lil xulxin is-snin il-kbar.

Ġeneral:

Ilna ħbieb minn meta konna għandna tfal.

Imħallef:

Ma' tul dan iż-żmien kollu dejjem żammejtek b'ħabib tal-qalb.

Ġeneral:

Jien dejjem qistek bħala wieħed minn ta' ġewwa.

Imħallef:

Tajjeb. Għaldaqstant naħseb li jekk nagħtik parir tieħdu bħala parir li ġej minn għand wieħed li ma jixtieqlekx ħlief ġid lilek u lill-familja tiegħek.

Ġeneral:

Il-pariri tiegħek dejjem għożżejthom u mxejt fuqhom.

Imħallef:

Hekk nittama li tagħmel issa. Intix tara lit-Tabib Stanley?

(*L-Imħallef idejjer rasu lejn il-Bar, fejn ikun it-Tabib.*)

Imħallef:

Nagħtihulek bħala żagħżugħ sewwa kemm jista' jkun, Tabib ta' għerf kbir fil-professjoni tiegħu. Fizzjal mill-aktar qalbiena, għadu kemm qala' tifħir u ġieh kbir għall-ħila tiegħu; dan ilu qatigħ bi ħsieb Sonja u issa talabni biex ngħaddilu kelma miegħek.

Ġeneral:

(*miblugħ u mifxul.*) Talab lilek?

Imħallef:

Jiena lit-Tabib Stanley ili nafu minn meta kien għadu student, dejjem stmajtu bħal ibni u hu qatt ma naqasni f'xejn. Issa

għażet lili biex immexxilu kelma miegħek, billi jaf kemm jiena u inti ningiebu flimkien; għadu kemm talabni biex illaqqgħu miegħek.

Ġeneral:

(Il-Ġeneral joqgħod jaħseb għal ftit donnu jtalla' u jniżżel x'ser jibda jwieġeb, imbagħad jitkellem donnu mfantas.) Sur Imħallef, jekk trid li nibqgħu ħbieb issemmilix aktar lit-Tabib Stanley.

Imħallef:

(mistagħġeb u miksur.) Ma jidhirlix li għandek għalfejn tieħu għalik. Jiena ndħalt għal din il-biċċa l-ewwelnett għax naf it-Tabib x'raġel hu, it-tieni għax nixtieq il-ġid lil Sonja.

Ġeneral:

Sonja naf jien xinhu l-aħjar għaliha u ma bi ħsebnix inħallieha tintilef wara wieħed li ma jixirqilhiex.

Imħallef:

It-Tabib Stanley ma fihx xi tmaqdar.

Ġeneral:

Sonja jixirqilha wieħed aħjar; igħodd għaliha xi Fizzjal biex jmixi fit-triq li għaddejt minnha jien, bniedem nobbli, ta' qima u ta' ġieh li jkun jista' jressaqha fl-aqwa soċjetà.

Imħallef:

Sonja tifla ma jonqosha xejn, ma għandhiex għalfejn tintrabat ma' bniedem biex tikber u togħla bis-saħħa tiegħu.

Ġeneral:

Sonja għandha min iridha wieħed mill-aqwa nies tal-pajjiż; bagħat joħtobha l-lum u jekk inti ddum ftit ieħor miegħi nurihulek għax għandna niltaqgħu hawn: dalwaqt tarah ġej mal-ħabib tagħna s-Sur Tumas, għax miegħu bagħat jitlobni biex ngħarrsu lit-tifla.

Imħallef:

(wara li jdum jaħseb ftit) Agħdirni għax semmejtlek it-Tabib Stanley; ma kontx naf li Sonja mwiegħda 'l ħaddieħor.

Ġeneral:

S'issa għad ma hemm xejn, imma jien għandi xewqa kbira li binti titħallat ma' ta' De Vere, għax għandek tkun taf li l-Kaptan Rudolf De Vere bagħat joħtobha.

Imħallef:

(bid-dehxa u bil-ħatfa) Il-Kaptan Rudolf De Vere!?

Ġeneral:

(minnufih) Iva. Ma tafux? Hux bin waħda mill-familji l-aktar nobbli li għandna? Milli nifhem iħobb wisq il Sonja u mitluf warajha, għax malli raġa' lura minn fuq il-front bagħat jitlobhieli b'għarusa tiegħu.

Imħallef:

(ħosbien) Imma inti tafu sewwa lil Kaptan De Vere?

Ġeneral:

De Vere nies magħrufin minn kulħadd.

Imħallef:

(jibqa' jaħseb ftit, imbagħad iressaq rasu lejn il-Ġeneral fil-waqt li jistaqsih) Lill-Kaptan qatt kellimtu?

Ġeneral:

Qatt ma ltqajt miegħu.

Imħallef:

(dejjem imħasseb) Sonja xi tgħid? Tħobbu?

Ġeneral:

Dik it-tifla ma nistax nifhimha, meta semmejtulha baqgħet bierda bħal siċċa, iżda għandi fehma li malli tarah u tkellmu għandha tinġibed lejh u tispiċċa biex tittajjar għalih.

Imħallef:

Qabel ma tħajjar lil Sonja għall-Kaptan De Vere mhux aħjar tistenna ftit sakemm issir tafu sewwa?

Ġeneral:

Ma jidhirlix li hemm għalfejn nistenna biex inkun nafu sewwa lil De Vere; bniedem bħalu magħruf minn kulħadd.

Imħallef:

Imma inti staqsejt għalih sewwa?

Ġeneral:

(jieħu għalih) Xi trid tfisser b'din il-mistoqsija? Jaqaw taf xi ħaġa fuq il-Kaptan De Vere? Jekk taf tkellem bla ħabi.

Imħallef:

Jisgħobbija li bħala Mħallef ma nistax ingħid li rrid, imma bħala ħabib tiegħek qalbi ma ttinix li ma niftaħlekx għajnejk.

Ġeneral:

(b'wiċċ imqarras) Xinhu? Xinhu?

Stanley:

(Il-Tabib Stanley joħroġ mill-bar u jersaq fuq iż-żewġt iħbieb; isellmilhom bil-qima kollha.)

X'għandna, Sur Imħallef! serv tiegħek, Sur Ġeneral.

Imħallef:

(*mifru'*) Ara t-Tabib Stanley. Nifraħlek Dott; il-ġieh li qlajt jisthoqqlok tassew; urejt ħila tal-għaġeb u ħriġt ta' raġel mill-aqwa. (*lill-Ġeneral*) Sur Ġeneral, nippreżentalek lit-Tabib Stanley.

Ġeneral:

(*imqit u mill-qalb il barra*) Għandi pjaċir li ltqajna.

Stanley:

Tħalluni nistedinkom nixorbu flimkien

Ġeneral:

(*merfugħ*) Jiena ma nixrobx.

Stanley:

(*miksur*) Ikun ġieh kbir għalija kieku tieħdu qatra miegħi.

Imħallef:

(*iqum minn fuq il-pultruna, iqiegħed idu fuq spallejn it-Tabib*) Dottor Stanley, il-Ġeneral qiegħed jistenna xi ħbieb u għal-lejla ma jistax ikompli magħna; inħalluh fil-wisa'; imxi nixorbu jiena u inti fil-bar. (*jaqbad lit-Tabib labranzetta*) Saħħa, Sur Ġeneral.

Stanley:

Saħħa, Sur Ġeneral.

Ġeneral:

Saħħa għalikom.

Sur Tumas:

(*Is-SUR TUMAS u l-KAPTAN DE VERE jidħlu mill-bieb tal-ġenb u jersqu lejn il-Ġeneral.*)
Saħħa Sur Ġeneral.

De Vere:

(*iħabbat saqajh ma' xulxin u jintlewa biex isellem*) Sur Ġeneral, serv tiegħek.

Ġeneral:

(*iqum jifraħ bihom*) Merħba bikom. Kif intom?

Sur Tumas:

Ġeneral, nippreżentalek lill-Kaptan De Vere.

Ġeneral:

Għandi pjaċir li sirt nafek, Kaptan De Vere. (*jeħodlu b'idu*). Oqogħdu bil-qiegħda (*iċempel qanpiena li tkun fuq mejda żgħira ħdejn il-pultruna tiegħu.*) Issa tixorbu xi ħaġa miegħi.

Waiter:

(jersaq bil-heffa) Hawn sinjur!

General:

X'tiehu Kaptan? X'iġiblek Sur Tumas? Jiena dejjem whisky niehu, whisky bi ftit soda.

Sur Tumas, De Vere:

Jien ukoll, jien ukoll.

(Il-waiter imur iġib il-whisky.)

General:

Kaptan, smajt li ma ilekx li rġajt lura minn fuq il-front, nifrahlek li wasalt qawwi u sħiħ. Kont ilek fuq il-linja ta' quddiem?

De Vere:

(imfantas) Domt hemm fuq is-sena.

General:

Mela rajt u ġarrabt. Issa ġejt għal xi ftit tal-mistrieħ? Kemm bi ħsiebek iddum hawn?

De Vere:

(mifxul u donnu jrid ibiddel il-kliem) Malli ġejt ħsibt f'Sonja u għamilt f'rasi li nitlobhielek b'għarusa tiegħi.

Sur Tumas:

(lill-General, bil-ħlieqa) Dik bintek Sonja ħaditlu moħħu lill-Kaptan De Vere, dejjem jaħseb fiha ma jistax igħaddi mingħajrha.

De Vere:

Sur General, jekk ikolli s-sensja tiegħek, nixtieq li l-għerusija tkun qasira għax irrid li t-tieġ isir malajr.

General:

Inti kemm int mgħaġġel? Madankollu Sonja tħoll u torbot għax hi trid tgħid iva jew le.

Sur Tumas:

Sonja mhix sejra ma toqgħodx għall-kelma tiegħek, Sur General.

General:

(ħosbien) F'ħaġa bħal din ma nindaħlilhiex wisq. *(wara ftit lill-Kaptan)* Inti tafha sewwa lil Sonja?

De Vere:

Nafha ngħid.

Ġeneral:

(joħroġ mill-kamra tas-Sinjura Klotilde.) Min ġie? Min hawn jitkellem?

(Oliver iqum malajr, jaqfel il-ġakketta, joqgħod iebes u isellem b'idu fuq ġbinu bħas-suldati.)

Oliver:

Hawn jien, Ġeneral. Ġejt nirrapporta ruħi qawwi u sħiħ.

(Ġeneral jieqaf mistagħġeb, imbagħad imur jieħu b'id ibnu u jrossu miegħu. Is-seftura tidħol fil-kamra tas-Sinjura Klotilde.)

Ġeneral:

Oliver! Oliver intix ta' jeb u qawwi u sħiħ. Dan kif ġejt hekk malajr? X'ferħa tajtna għal għarrieda.

Oliver:

Papà, ċabt biex flok li nibqa' fl-isptar ħalli nissaħħaħ wara li ġont mis-sodda, niġi nistrieħ u nieħu saħħti hawn.

Ġeneral:

Għamilt sewwa; għamilt sewwa.

Oliver:

Iz-zija Klotilde u oħti Sonja fejn huma?

Ġeneral:

Iz-zija Klotilde għadha kif ħassha ħażin u daħħalnieha ġewwa. Sonja qiegħda ddur biha.

Oliver:

Xi ġralha?

Ġeneral:

Attakk tal-qalb. Issa qiegħed igħaddilha u tħoss ruħha tistejqer, imma ftit ilu beżżgħetna hekk li bgħatna għat-tabib. Intant, oqgħod bil-qiegħda għax għandek ħafna xi tgħidli: nibdew biex tgħarrafni kif kont korrejt.

Oliver:

(joqgħod bil-qiegħda) Jiena anqas naf sewwa kif kienet il-biċċa; naf biss li kont mal-kumpanija ta' quddiem nett, kellna ordni sħiħa li nieqfu lill-għadu, imma huwa dawwarna u f'daqqa waħda fetaħ nirien tal-waħx għal fuqna u ħarbatna; sħabna ta' wara, li kienu mmexxijin minn xi fizzjali bla ħila, dabbru rashom u telqu jiġru lura. Jiena u sħabi li nzertajna quddiem nett, sibna ruħna maqtugħin għalina u f'radda ta' salib waqajna mil-qutin mill-balal tal-għadu; li ma kienx wieħed Fizzjal Tabib li

IT-TIELET ATT

Sala fid-dar tal-Ġeneral, minn naħa waħda bieb li jagħti għall-kamra ta' Klotilde, oħt il-Ġeneral, min-naħa l-oħra bieb li jieħu għall-kmamar in-naħa ta' barra.

Il-Ġeneral imbergħen u mbaqbaq, idur mas-sala b'saħna kbira fuqu. Klotilde bil-qiegħda fuq pultruna. Sonja bil-qiegħda fuq siġġu ħdejn mejda żgħira.

Ġeneral:

(jieqaf quddiem Sonja, iħabbat siequ ma' l-art u jgħidilha) Jeħtieġlek tisma' minni.

Sonja:

Papà, mhux għax irrid nikser kelmtek, imma lill-Kaptan De Vere ma nistax inħobbu.

Ġeneral:

Kif tista' tgħid dan jekk għadek ma ltqajtx miegħu? Dalwaqt jasal hawn u mbagħad tara x'Fizzjal hu, igħaxxaq in-nies.

Klotilde:

(lil Sonja) Ara li meta jiġi hawn ma tonqsu f'xejn.

Sonja:

(bis-saħna) Imma jiena ma rridx narah lill-Kaptan De Vere, ma rridx niltaqa' miegħu.

Ġeneral:

Jien stedint lil De Vere f'dari biex jiltaqa' miegħek; ara li ma toħroġnix ta' tfal.

Sonja:

Papà, iġġagħalnix ingib ruħi ħażin. Inti taf li ma nistax għalih lill-Kaptan.

Klotilde:

Mhux ma tistax għall-Kaptan, iżda tinsab mogħmija wara dak ix-xifajk ta' Tabib li ħadlek moħħok u tiliflek dehnek.

Sonja:

Zija Klotilde, nixtieqek ma ssemmix lit-Tabib Stanley.

Klotilde:

Għax ma tridnix insemmih? Jaqaw tistħi?

Sonja:

(mbergħna) Ma nixtiqekx issemmi t-Tabib Stanley għax inti għandek ilsienek ħażin wisq.

Klotilde:

(tieħu għaliha) Jiena għandi lsieni ħażin! *(lill-Ġeneral)* Ġeneral qiegħed tismagħha żżeblaħni, hux? Dan qiegħda tagħmlu biex tkiddni u tqeqridni.

Sonja:

(b'ex tberred lil żitha) Żija Klotilde, kemm qiegħda teħodha bi kbira?

Klotilde:

Mela ma neħodhiex bi kbira! Wara li rabbejtek jien, għax li ma kontx jien wara l-mewt t'ommok kieku min jaf x'sar minnek, għandek iġġib ruħek hekk ħażin miegħi?

Sonja:

Mhux għax ridt inġib ruħi ħażin, imma inti weġġajtli qalbi b'ilsienek.

Klotilde:

(tishon dejjem) Dan li jonqos issa, iġġagħalna nitboq fommi u ma nitkellimx! Hux ma tridx tisma' kliemi? Arani sejra nwarrab ħalli nħallikom fil-wisa'.

(Klotilde tagħti salt biex tqum, iżda targa' taqa' fuq il-pultruna b'nifisha maqtugħ.)

(Sonja u l-Ġeneral jersqu malajr ħdejn Klotilde.)

Sonja:

Xi ġralek, zi? Ħassek ħażin?

Klotilde:

(b'leħen mitfi, turi b'idha fuq qalbha) Qabadni uġigħ kbir hawn; qiegħda nara s-sala ddur bija.

Sonja:

(tħaddan magħha lil Klotilde) Tridx timtedd, zi?

Ġeneral:

Ejja ngħinek tidħol fil-kamra tiegħek.

Klotilde:

(tilheġ) Qiegħed iżommli n-nifs; aħjar tibagħtu għat-Tabib.

Ġeneral:

(imur ħdejn il-bieb tal-ġenb isejjaħ) Rikardu! Rikardu!

Rikardu:

Hawn sinjur *(jilmaħ lis-sinjura Kotilde)* X'ġara?

Ġeneral:

Is-Sinjura Klotilde ħassha ħażin. Mur ġib tabib malajr.

Rikardu:

Arani sejjer.

(Rikardu joħroġ jiġri.)

(Sonja tixxotta bil-maktur moħħ is-Sinjura Klotilde.)

(Il-Ġeneral idur mas-sala mifxul.)

Sonja:

Żija, tridx ngħinuk tidħol timtedd fis-sodda tiegħek?

Klotilde:

(bil-lehġa) Aħjar.

(Sonja u l-Ġeneral jaqbdu lis-sinjura Klotilde minn taħt abtejha, igħinuha tqum u jmexxuha bil-mod lejn il-bieb li jagħti għall-kamra tagħha.—It-tlieta jidħlu ġewwa.)

(Wara ftit tidħol seftura mill-bieb tal-ġenb li jagħti għall-kmamar ta' barra.)

Seftura:

Għaddi Sur Oliver, għaddi; merħba bik! Kemm se jifirħu l-papà, iz-zija u s-sinjurina oħtok meta jarawk fosthom għal għarrieda. Idħol ħdejhom *(twriħ il-bieb tal-ġenb li jagħti għall-kamra tas-sinjura Klotilde.)*

Oliver:

Xtaqt nagħtihom ferħa bla ħsieb. Ara kif nagħmlu: inti mur għidilhom li ġie wieħed irid jarahom malajr u jien nibqa' hawn biex malli joħorġu jaraw min ġie, isibuni ma' wiċċhom.

Seftura:

Dejjem hekk nafek, sur Oliver, tħobb tinbex.

(Oliver ineħħi l-beritta ta' suldat minn rasu u jwaddabha fuq mejda fil-qrib, imbagħad jiftaħ il-ġakketta u jmur jinxteħet fuq is-sufan, jieħu nifs qawwi, jitmattar u jistrieħ.)

Oliver:

Strieħ, ja ġisem! għax ilek ma titmattar fuq sufan artab bħal dan.

Seftura:

Nistħajlek għajjien, sinjur.

Oliver:

Għax suldat ikollu jħaddem saqajh.

Seftura:

U inti, sur Oliver, kif bqajt suldat? Il-lum ma tarax ħlief stilel fuq l-ispallejn.

Oliver:

Issa nisimgħu xi jgħid il-papà meta jarani li bqajt suldat kif kont meta dħalt fil-militar. Anqas tgħid għandi penz wieħed fuq dirgħajja.

Seftura:

L-aqwa li rġajna rajniek qawwi u sħiħ.

Oliver:

Wara dak li għaddejt minnu kelli xorti kbira narġa' nara din id-dar. Aħjar ġejt fuq saqajja bħala suldat milli kieku ġibuni bħala kapural immankat għal għomri.

Ġeneral:

Qatt kellimtha?

De Vere:

Qabel il-gwerra ġie li ltqajna fiż-żfin jew f'xi kunċert.

Sur Tumas:

(bid-daħka) Milli nara, Kaptan, ilek għal Sonja.

(Jersaq waiter b'gabarrè bi tliet tazzi tal-whisky u flixkun tas-seltz; iqiegħed kollox fuq mejda baxxa quddiem it-tlett iħbieb, isellem u jitlaq.)

Sur Tumas:

(wara li jaqbad tazza u jżid is-seltz). Nixorbu bis-saħħa tal-għarajjes.

Ġeneral:

Dejjem tiċċajta inti, Sur Tumas.

De Vere u Ġeneral:

Bis-saħħa! *(it-tlieta jixorbu)*.

Sur Tumas:

(wara li jqiegħed it-tazza fuq il-gabarrè) Ġeneral, il-Kaptan De Vere jixtieq jiltaqa' ma' Sonja; ma tistedinniex xi darba fid-dar tiegħek?

Ġeneral:

Bil-qalb kollha; tridux tiġu għada?

Sur Tumas u De Vere:

Niġu. Niġu.

Ġeneral:

Mela nistenniekom għal xi l-għaxra ta' fil-għodu. Inti tkun tista' tiġi dak il-ħin, Kaptan?

De Vere:

Iva, inkun nista' niġi.

Sur Tumas:

Ukoll li ma kienx jista' l-Kaptan jara kif jagħmel u jaħrab ħarba biex jiltaqa' mal-maħbuba ta' qalbu!

De Vere:

(iċempel il-qanpiena) Issa nitlobkom tixorbu xi ħaġa miegħi.

Sur Tumas:

(lill-Kaptan, biex jiċċajta) Kaptan, jaqbillek iżżiegħel bil-Ġeneral għax il-kelma tiegħu tiswielek ħafna mal-ħanina.

(Jersaq il-waiter, jordnaw ix-xorb.)

Jinżel is-siparju.

ssogra ħajtu biex ġabarna u karkarna lejn il-linja tagħna kieku konna nibqgħu mixħutin fl-art sakemm nitilfu demmna u ruħna toħroġ. Imma issa ħallina minn dan. Imxai naraw iz-zija Klotilde kif għaddiet.

(Il-Ġeneral u Oliver iqumu u jersqu lejn il-bieb li jagħti għall-kamra tas-Sinjura Klotilde. Oliver jidħol l-ewwel wieħed, iżda malli l-Ġeneral ikun se jidħol hu wkoll, jaslu Rikardu u t-Tabib Stanley.)

Rikardu:

(Għaddi Dott, idħol. Ħalli ngħidilhom li ġejt *(jilmaħ lill-Ġeneral)* Sur Ġeneral, it-Tabib hawn.

(Il-Ġeneral malli jisma' lil Rikardu, jieqaf u jibqa' fil-bieb tal-kamra tas-Sinjura Klotilde, imbagħad jilmaħ it-Tabib Stanley, wiċċu jitbergħen u jinħasad.)

Ġeneral:

Dan kif dħalt hawn, Dottor Stanley?

Stanley:

Kont imsejjaħ biex nagħti għajnuna lil xi ħadd li ħassu ħażin.

Ġeneral:

(imqit) Ma għandniex bżonnok. *(Lil Rikardu)* U int, ja baħnan! għax ma mortx għat-Tabib tagħna?

Rikardu:

Ġibt l-ewwel tabib li sibt; mhux inti għidtli biex inġib tabib malajr għax ħassha ħażin is-Sinjura Klotilde?

Ġeneral:

(imbergħen u mbaqbaq) Din konfoffa tagħkom it-tnejn biex Dottor Stanley jidħol hawn.

Stanley:

Sur Ġeneral, ma nistenniex minnek kliem bħal dan. Raġel bħalek imissek taf kif għandek tilqa' tabib f'darek.

Ġeneral:

(miksur) Issa s-Sinjura Klotilde għaddiet għall-aħjar; ma għandhiex bżonn ta' tabib. Tista' tmur Dottor Stanley.

Oliver:

(joħroġ mill-kamra) X'inqala', papà?

(Oliver jilmaħ lil Dottor Stanley u jibqa' għal ftit mistagħġeb iħares lejh; imbagħad f'daqqa waħda jmur għal fuqu, jeħodlu b'idu u jibda jifraħ bih.)

Dottor Stanley, merħba bik! Kaptan Stanley dan kif ix

xorti laqqgħetna hawn? Fejn qatt kont nobsor li sa nsibek hawn. Mela inti ħabib tal-papà?

Stanley:

Kont imsejjaħ malajr biex nara s-Sinjura Klotilde.

Oliver:

Dik issa għaddielha kollox, imma inti ibqa' ftit hawn magħna ħalli nifirħu b'xulxin.

(Oliver jaqbad lit-Tabib minn idu u jressqu lejn il-Ġeneral) Papà, dan hu t-tabib li ssogra ħajtu biex ħelisni mill-mewt.

Ġeneral:

(mifxul u jlaqlaq) Nizzik ħajr, tabib, talli għamilt ma' ibni.

Rikardu:

(Jitkellem minn taħt ilsien fil-waqt li joħroġ il barra) Issa qiegħed jiżżih ħajr lit-Tabib; ftit iżu ried jibagħtu 'l barra.

Oliver:

(jersaq lejn il-bieb tal-kamra tas-Sinjura Klotilde) Sonja! Sonja! ejja ltaqa' mas-salvatur tiegħi.

Ġeneral:

Ħallieha 'l Sonja tibqa' ddur maz-zija.

(Sonja toħroġ mill-kamra biex tara min ġie, malli tilmaħ it-Tabib Stanley wiċċha jiħmar, tinfixel u tieqaf fejn tkun.)

Oliver:

Ersaq, Sonja, ifraħ lit-Tabib Stanley. Li ma kienx hu kieku inti l-lum liebsa l-iswed għalija. *(Oliver jaqbad lil oħtu minn idha u jressaqha lejn it-Tabib)* Ersaq, Sonja, x'inti tistħi, donnok qatt ma kellimt raġel.

Sonja:

(minn taħt ilsien) Robert.

Oliver:

Mela taf x'jismu?

Klotilde:

(toħroġ musfara u żżomm mal-koxxa tal-bieb.) X'inqala' dan il-għagħa kollu? *(tilmaħ it-Tabib u tistagħġeb meta tarah)* Dottor Stanley, dan kif tinsab hawn?

Oliver:

Robert! Dottor Stanley! Mela tafuh sewwa lit-Tabib Stanley?

Rikardu:

(Rikardu jidħol mill-bieb li jagħti għall-kmamar ta' barra)

Sur Ġeneral ġew żewġ sinjuri jistaqsu għalik: is-Sur Tumas u l-Kaptan De Vere.

Ġeneral:

(imħawwad u mifxul) Għidilhom jistennew! *(is-seftur idur biex imur)* Stenna! *(Il-Ġeneral iħares lejn is-Sinjura Klotilde.)* Għidilhom igħaddu. *(lis-seftur)* Mur għidilhom jidħlu hawn.

Oliver:

(mistagħġeb) Kaptan De Vere! Int tafu lill-Kaptan De Vere, papà?

Ġeneral:

Ħabib tagħna tal-qalb, għadu kemm jasal minn fuq il-front bħalek. Issa jixtieq jitħallat magħna.

Oliver:

(bid-deħxa) Jitħallat magħna!

(Oliver iħares lejn oħtu b'wiċċu mqarras. Sonja tħares lejn Dottor Stanley b'għajnejha miksurin.)

Sonja:

Jiena qatt ma kellimtu lil dan il-Kaptan De Vere.

Klotilde:

(tħares biċ-ċiera lejn it-Tabib Stanley) Sonja għadha moħħ ir-riħ, ma tafx tagħżel dak li hu l-aħjar għaliha.

(Il-Ġeneral igħin lis-Sinjura Klotilde tmur toqgħod bil-qiegħda fuq is-sufan.)

Klotilde:

(tgerger wċhedha) De Vere waħda mill-familji l-aktar nobbli, nies li jafhom kulħadd.

(Is-SUR TUMAS u l-KAPTAN DE VERE jidħlu bi tbissima fuq fommhom. Rikardu jidħol b'wiċċu mqarras.)

Sur Tumas:

Hawn aħna. Sur Ġeneral; ġejniekx fil-ħin? Il-Kaptan De Vere kellu seba' mitt sena biex jiġi. Eh! fejn tħobb il-qalb jimxu r-riġlejn!

(Il-Kaptan De Vere jintlewa biex isellem.)

De Vere:

Ġeneral inħossni ferħan għall-aħħar b'din l-ewwel żjara li għoġbok tistedinni nagħmillek.

Klotilde:

Nittamaw li ma tkunx l-aħħar.

De Vere:

(bi ħlewwa żejda) Sinjura, it-tama tiegħek ix-xewqa tiegħi.

(De Vere f'daqqa waħda jilmaħ lil Oliver u minnufih jinfiċel u jinkiser. Oliver jersaq bil-herra lejn il-Kaptan De Vere.)

Oliver:

Kaptan De Vere, għandek il-wiċċ tidħol f'din id-dar? Għandek il-wiċċ turi ruħek quddiem in-nies?!

Stanley:

(*jersaq hu wkoll quddiem il-Kaptan*) Kaptan De Vere hawn mhux qagħdek.

General:

(*miblugħ, lil Oliver*) Dan xi kliem hu, Oliver? (*lil Dottor Stanley*) Tabib, min tak il-jedd iżżeblaħ il-ħbieb tiegħi ġewwa dari?

Oliver:

(*jisħon*) De Vere ħabib tiegħek, papà? De Vere bniedem bla ġieħ u fizzjal bla ħila. Hu kien wieħed minn dawk li ħarbu millgħadu u ħallew lili u 'l sħabi midrubin fl-art; li ma kienx it-Tabib Stanley konna nibqgħu hemm sakemm toħroġ ruħna.

Sonja:

(*b'għaġeb kbir fuqha*) X'waħdadin! X'qiegħda nisma'!

General:

(*imbergħen*) Haqq in-nar tal-kanuni! Dan minnu?

Klotilde:

(*imħawda*) Ma ħadtux xi żball, hux?

Sur Tumas:

(*miksur*) Ma smajt xejn fuq dan.

Rikardu:

(*minn taħt ilsien*) Ix-xjafek dan in-nobbli kemm jibża' għal ġildu!

(*Is-seftura tidħol tgħaġġel.*)

Seftura:

Sur Ġeneral, hawn Fizzjal u żewġ surġenti ma nafx x'iridu.

Rikardu:

(*jitkellem waħdu*) Issa x'inqala'?

General:

(*wara li joqgħod jaħsibha ftit*) Għidilhom igħaddu hawn ħalli naraw x'iridu.

De Vere:

(*mifxul u beżgħan*) Sur Ġeneral, nitolbok tagħdirni, imma jkolli nitlaq malajr, għax qiegħed niftakar li bħalissa jeħtieġli nkun xi mkien ieħor.

Klotilde:

Għadek kemm tasal, trid tmur?

Sur Tumas:

Dan x'tak hekk malajr! Daqskemm kellek ħrara kbira biex tiġi, ħsibt li ma nkunx nista' naqalgħek minn hawn.

De Vere:

L-lum ngħaġġel ħafna. niltaqgħu darb'oħra.

(De Vere jitlaq bie-r joħroġ, iżda malli jasal ħdejn il-bieb li jagħti għall-kmamar ta' barra, isib ma' wiċċu l-Fizzjal u ż-żewġ surġenti li jwaqqfuh u jżommuh.)

(Il-FIZZJAL isellem bħall-militari.)

Fizzjal:

Sur Ġeneral, agħdirni jekk ġejtek ħin ħażin, imma għarrfuni li l-Kaptan De Vere jinsab hawn u kelli niġi nfittxu malajr. *(lill-Kaptan De Vere)* Ejja magħna!

Ġeneral:

(lill-Fizzjal) Stenna, stenna! Dan x'jiġifieri tordna lill-Kaptan De Vere jiġi miegħek?

Fizzjal:

Għax hekk jeħtieġ.

Ġeneral:

X'jiġifieri?

Fizzjal:

Għandi l-ordni li nigbor lill-Kaptan De Vere u nżommu ġewwa sakemm igħaddi Qorti Marzjali.

Ilkoll:

(mistagħġbin u miblugħin) Qorti Marzjali!!

Oliver:

(wara li jgħaddi ftit tal-ħin) Talli ġieb ruħu ħażin u wera nuqqas ta' ħila fuq il-front.

Ġeneral:

(lill-Fizzjal) Tassew?

Fizzjal:

Hekk hu.

(Jidħlu l-Imħallef u l-Kurunell.)

Imħallef:

Wasalna fil-ħin.

Kurunell:

Sur Ġeneral, xtaqna nkellmuk fuq il-Kaptan De Vere li, smajna, irid jitgħarras fil bintek.

Ġeneral:

Kolox naf. Issa qiegħed nara għaliex ilbieraħ ridt tiftaħli għajnejja, Sur Imħallef.

Klotilde:
N'għajb għall-familja De Vere.
Sur Tumas:
Xi dnub, żagħżugħ bħal dak bla ħila!
Ġeneral:
Kaptan De Vere għodd ruħek li qisek ma tafnix aktar.

(Il-Kaptan De Vere, rasu mgħaddsa, miksur u mistħi, joħroġ mal-Fizzjal u ż-żewġ surġenti.)
(Għal ftit tal-ħin kulħadd jibqa' sieket u ħosbien.)
Ġeneral:
(jitkellem waħdu) Mur obsor għalih, tifel bħal dak.
Imħallef:
Tara, Sur Ġeneral, kif mhux in-nobbli biss huma rġiel u tal-ġieħ.
Kurunell:
Nies bla ħila ma nistax għalihom, qatt ma stajt inġerragħhom.
Stanley:
Sinjura Klotilde, issa m'intix ħażin; ma hemmx għalfejn noqgħod iżjed.
(Dottor Stanley isellem biex jitlaq.)
Imħallef:
Fejn sejjer, Dottor Stanley? Ma nagħmlux li lilek ukoll qiegħda tonqsok il-ħila!?
Ġeneral:
Dottor Stanley, għaliex sejjer hekk malajr? Issa ibqa' ftit magħna. Ma tarax Sonja kemm tixtieqek toqgħod!
Klotilde:
Ibda ejja kuljum biex teżaminali qalbi.
Oliver:
U biex tħeġġeġ qalb Sonja!
Sur Tumas:
Sonja taf tagħżilhom!
Rikardu:
(waħdu u minn taħt ilsien) U mela ma tafx!
(Sonja u Dottor Stanley jersqu lejn xulxin u jieħdu id b'id.)

Jinżel is-siparju.

TMIEM

HELSIEN

Ta' Patri W. Born, O.P., C.F.

"Lil Dun Karm, missier il-poeżija Maltija, li bħala poeta, wisq aktar minn ħaddieħor, jagħraf il-ħtieġa tal-ħelsien."

Jaf kulħadd xinhu mhux għaliex kisbu
Jew lemhu f'xi maħluq li, mhenni bih,
Sab ghors il-ħajja ;
Jaf kulħadd xinhu miċ-ċaħda tiegħu,
X'ħin il-qalb tridu bla ma ssibu,
Tixtiequ b'ħerqa.
Kif qisu berqa,
Iżiġġ quddiemha u ma taħfnux.
Helsien !
Kemm hu sabiħ !
Dejjem għalih
Issieltu l-ġnus u ċarċru d-demm,
Miż-żmien
Ta' l-iżbandoli san-nirien.
Nies kbar ulied id-deh'n u l-ħila
Imfakkra, il-lum, bl-irħam u l-bronż,
Jew minsijin,
Għexu għomorhom fit-tħambiq u l-kitba
Fil-għaks u l-hemm,
U għerqu d-demm
Biex jirbaħ il-ħelsien li qatt ma daqu ;
Niżlu f'qabarhom b'xewqa u tama
Li dak li żergħu għal uliedhom
Jinbet fiż-żmien, u kull ħawwama
Isseħħ, x'ħin il-ħelsien jitwieled
Biex ma jmut qatt.
Hadmu għalxejn u tqarrqu,
Żmienhom tilfuh fil-ħolm,
Xogħ'lhom ixxejjen bħal għadamhom
Fil-qabar niedi.
Helsien !
Id-dinja ma tafx bih u lanqas tridu
Għax qalbha żonqra.

Bħala rah'n ta' l-aqwa ħena
F'dinja oħra fejn m'hemmx tmiem u qerq,
Ried il-Ħallieq jagħti lill-bniedem l-aqwa ħaġa
Meta telaqlu rajh f'idejh
U żejnu bil-ħelsien.
Għal'kemm il-bniedem igħid li jrid il-ħajja
Ħielsa, temmnux għax kollox qlajja'' :
Huma l-bnedmin li jgħabbu l-madmad
Fuq kitfejn għajrhom mingħajr ħniena
Mimlijin ħjiena
Ikasbru l-jeddijiet ta' ħuthom, x'ħin għal tagħhom
Dejjem jingħu.
Helsien !
Tfittxuhx qalb il-bnedmin ;
Kollox bluha,
Kollox frugħa
Li taħlu fluskom, żmienkom, demmkom

* * *

Toħolmu b'saltna
Mejta f'ġuf ommha.
Helsien !
Jien xtaqtu għax poëta
Bin il-ħolm u x-xewqat għolja.
Xtaqtu fija, f'arti, f'niesi,
Qatt ma qtajt jiesi,
U dejjem ħdimt, imqar jekk inħqart jiena,
Biex nilmaħ qlub għajjiena
Jitbissmu mistreħin fis-sliem ta' jeddijiet
Magħrufa dejjem u meqjuma.
Jien imma qatt ma sibt ħelsien.
Marbut minn kullimkien inħoss b'inkejja
Li kull ma tâni Alla
Biex ngħożż daqs dawl għajnejja,
Iridu jċaħħduhuli l-maħluqin.
Wild art wisq ċkejkna fil-għajnejn tal-ġnus,
(Għalija kbira, wisq akbar mill-oħrajn)
Imħabba f'daqsha kellha dejjem
Tgħix fil-ħakma ta' min l-aqwa jedd
Lemaħ fil-qawwa ;
B'għafsa ta' qalb rajtha mmexxija

Bħal tifla m'nn idha
(Taparsi għal ġidha)
Mhux kif xerqilha.
Helsien!
Lanqas l-ilsien
Li nħobb u ngħożż, ma sab, għax fost l-egħdewwa
Li jridu jeqerduh, hemm minn ta' ġewwa;
Ilsien qaddis li, naħseb, bih jitkellmu l-Ġenna
Meqjus bla benna,
Għax ma jimliex il-ħluq bil-ħobż
U l-bwiet bid-deh'b.
Helsien!
Moħħi ma sabx, għax meta tħajjar
Li jlissen dak li ħaseb
Kellu jitqanna u l-ħsieb itajjar
Biex ma jaqax fil-qilla
Tas-sarima.
Helsien
Lil qalbi mċaħħad minn kull naħa;
Imħabbiet safja għalxejn twieldu fija
għax dinja ħajna
Li merħba tâti lill-mibegħda,
Ma lemħetx fihom ħlief id-dnub u t-tebgħa.
Għax qieset b'qiesha.
M'iniex għaġġieb, q'ed ngħid is-sew: il-ħelsien gidba
Fost il-bnedmin li ta' kull jum jaħilfu bih.
Jien ma sibtux,
Sibt biss tnassis u għawi ta' xellejja,
Għajnejn jikluni b'ħarsthom kull fejn ngħaddi;
Widnejn miftuħa biex jaqbduni
F'xi kelma żejda.
Għamili dejjem mifli ħaġa b'ħaġa.
Donnu l-jedd tal-ħaqq mhux tal-Hallieq.
Nies li qatt ma fittixtilhom l-għomma tagħhom
Medhijin bija,
Sew minn jeddhom, sew għax mixtrija.
Jien ngħid għalija,
Hajti mormija
F'idejn il-flien.
U dan ħelsien???

* * *

Għax jien poëta, b'dan kollu nittama
Li jum iżernaq ta' hena u mistrieħ;
Bogħ'd mill-kefrija ta' dinja għajjura
Insib fil-warrba kull sliem li ħlomt bih.

Dak li ċaħħadli t-tiblit meta enmintu
Għad nista' nsibu fil-ħemda u l-kenn,
Qalb il-widien u l-imsaġar u l-iġbla
Fejn m'hemmx il-għira, l-inkejja u l-ġenn.

Rifsa ta' bniedem hemmhekk qatt ma tkasbar,
Alla biss waħdu, Hallieq il-ħelsien,
Iġbla mgħottija bil-firxa silġija,
Ward u għasafar u x-xmajjar u jien.

Qalb il-poëta kemm tifraħ u tgħanni
Tgħallem 'l-għasafar u tfaħħar il-ġmiel
Ta' l-iġbla mmewġa li jroddu dik l-għanja
Tfakkar li ħieles mir-rbit ta' kull xkiel.

Min qatt jindaħal fi lbiesi, fi kiemi?
Min qalbi jrażżan jew jorbotli l-ħsieb?
L-ebda seksieka ma jobżqu s-semm tagħhom,
Hieles mill-qlajja' u għajdud il-giddieb.

Helsien!
Kemm hu sabiħ!
Hieles minn kulħadd u kollox,
Hekk ħlomtha ħajti.
Hieles mit-tkasbir wild l-għira
U mit-tifħir għaġġieb, qarrieqi,
Li jsir tmaqdir kif wiċċi ndawwar
U nitbiegħed.
Hieles mid-dehriet ta' biki u għawġ
Li jżuru 'l-ġar,
U għaliex qalbi qatt ma setgħet tagħlaq bwiebha
F'wiċċ id-diqa
Kif nixtieqha,
Jaqgħu fuq dahri.
Hieles mit-tnassis u l-għajdud żejjed
Mis-sefsif u l-għira,
Mill-ilsna u mill-għajnej'
U fuq kollox
Mis-seksik tal-Fariżej.

Ħelsien!
Ħalluni nagħlaq għajnejja u naħseb fih
U tħallunix niftaħhom qabel
Wara li nkun inżilt fil-qabar
Fil-ħemda u fil-mistrieħ.
Ħieles... Ħieles... Ħieles...
Nibqa' tiela' f'sema ta' dawl
Wiċċ imbwiċċ m'Alla
Sid il-ħelsien.

"NONNY"

Ta' G. Cassar Pullicino

XI drabi n-"Nonny" (kif kienu jsibuh sħabu) kien iħoss qalbu tingħafas u ma jridx jaf b'nies. Il-ħajja li kien fiha xebbgħetu għall-aħħar. Kemm iddum tidħol id-dar biex issib 'l ommok dejjem fis-sakra, meta ma tkeċċikx 'il barra u titfagħlek li jkollha f'idha għal rasek?! Ħadd ma kien iġibu f'dilħajja; kulħadd għadu tiegħu: il-pulizija, il-Qorti. Kollha kienu kontra tiegħu u hu, min-naħa tiegħu, ma kien jaħmel 'il ħadd minnhom...

F'daqsxejn ta' tieqa li tagħti għal triq dejqa, Nonny kien qiegħed iħares — ħosbien. Kull roqgħa ta' dik it-triq kellha għalih ġrajja li b'xejn ma titħassar. Fit-tlittax-il sena li kellu kollox baqa' kif kien hawnhekk! Xi nies mietu, oħrajn twieldu u ż-żgħar kibru — dan kollu; il-bqija ma nbidel xejn. Il-ħwejjeġ baqgħu jintaxru fuq il-ħbula, fit-triq; in-nisa jgħannu waqt li jaħslu, bħas-soltu; l-ommijiet baqgħu jsajru u jgħallu l-ħwejjeġ fuq il-kwiener barra t-triq u t-tfal jilagħbu l-ballun u l-boċċi bħal ta' qabilhom. Il-gaġeġ tal-għasafar għadhom jiddendlu fil-gallarijiet u l-qsari fil-ħoġor tat-twieqi — bħal dari... L-art baqgħet li kienet — ftit u xejn maħmuġa; 'l hawn u 'l hinn inqalgħet xi ċangatura li baqgħet ma tqegħditx u xi katusa tax-

xita kissruha t-tfal u l-ilma issa jinżel fit-triq u jagħmel għadira kbira quddiem il-bibien... Dejjem hekk jafha t-triq! Darba kull jum, fil-għodu, igħaddi l-kennies bil-karretta, jiġbor li jkun hemm fil-bramel u l-kaxex wara l-bibien, jibqa' sejjer u ma jerġax igħaddi qabel l-għada fil-għodu. Il-bibien tad-djar għal-hom suwed (għax ilhom is-snin ma jinżebgħu) u t-twieqi min-għajr ħġieġ — għax xi darba kienu nkisru... F'din it-triq kont tintebaħ li għadda ż-żmien mingħajr ma ħalla bosta taqlib!

Mill-ħoġor ta' dik it-tieqa ċkejkna kont tistħajjel li n-Nonny qed iħares lura, lejn l-imgħoddi... Minn dejjem jiftakarhom joqogħdu hemm — hu u ommu (missieru kien ilu msiefer is-snin). Minn kmieni ommu telqitu jagħmel li jrid; jiġri barra mat-tfal; skola ftit li xejn mar, u dutrina wisq inqas. Ommu ma kenitx tkun dejjem id-dar; war nofs in-nhar kienet tmur fil-ħwienet, u tixrob u tiġi d-dar f'sakra ma tarax art. U Nonny kien dara jgħix barra iktar mid-dar; beda jmur ibigħ il-pastizzi u l-qassatat fejn jieqfu l-karozzi, jew il-lapsijiet u l-gomom lil-baħrin li jkunu għadhom kemm niżlu minn abbord. Għamel ħabta jiġbor il-flus mal-karozzi tal-linja, fis-sajf ġie li ħareġ ibigħ il-ġilati... u għad għandu r-ritratti ta' dak iż-żmien, li kien ħa għand wieħed tat-triq li jagħtik ir-ritratt malajr malajr... Maż-żmien qabad it-tipjip u l-leblieba għas-sigarretti bdiet tikber miegħu, ma' kull xahar li jgħaddi minn fuqu. La jsib il-flus fil-but, beda jidħol it-Talkies ma' sħabu; ma kienx jitlef "film" wieħed li jkun fih ġlied, jew serq, jew qtil. X'jiswa li jkun hemm tabella li t-tfal ma jistgħux jidħlu? Tal-biljetti basta tagħtih il-flus! U l-Pulizija ma jkunux fil-bieb għassa... U kulma jara jixorbu; tgħallem kemm-il lezzjoni kif jidħak bil-Pulizija u dan l-aħħar, meta t-tfal tat-triq ngħaqdu biex jisirqu (taparsi "gangsters") lilu għażluh bħala kap tagħhom. Kien fihom ċorma tfal tal-biża'; bħiena daqs il-mmiegħel, ma jaqtgħu qalb-hom minn xejn u ma jibżgħu minn ħadd. Għamlu kemm-il serqa bla ma nqabdu, imma l-Pulizija dan l-aħħar kellha xi xamma u bdiet tixħet għajnejha fuqhom. Kultant kienu jaħsbu ħażin f'xi ħadd minnhom, jaqbduh, iraqqduh ġoċ-ċella u jerġgħu jibagħtuh. Imma għalxejn; bdew jaħdmu aktar bil-moħbi u webbsu rashom iżjed. Gwerra għall-mewt kienet inħalfet bejn dawn iż-żewġ xorta ta' nies: l-irġiel tal-Ħaqq u t-tfal tal-Ħażen.

In-Nonny għalaq it-tieqa, libes il-ġlekk u ħareġ. Daħal

ieħu kafè f'ħanut — u baqa' miexi waħdu qalb in-nies, l-irġiel, in-nisa u t-tfal. Kienu tfal ta' mpar miegħu, imma mhux bħalu. Laħamhom qatt ma jkun imbenġel bid-daqqiet. In-Nonny qiegħed idejh taħt għajnu l-leminija li kienet kaħla u minfuħa; il-bieraħ kien iġġieled ma' wieħed sieħbu tat-triq li ried jilħaq kap flok in-Nonny. Kien ilu ttikat miegħu u qabel sikktu n-Nonny laħaq laqqat xi daqqtejn ta' ponn taħt għajnu... B'idejh mitfugħa ġol-bwiet, xejn ma beda jisma' minn dawk il-ħsejjes kollha ta' karozzi u l-ġeġwiġija ta' nies miġburin fuq il-bankina jew fil-ħwienet. Kollox kien sieket ħdejn it-tħabbit ta' qalbu żagħżugħa. Li kieku, jaħasra, jitlaq u jmur xi mkien ieħor! Barra minn Malta dejjem aħjar mid-djieq u d-dlam tat-triq tiegħu!... Darba kien ftiehem mal-kok ta' vapur Amerikan, inħeba fl-istiva, imma nqabad fl-aħħar minuta. Jiftakar, kien beda jibki, mhux għax qabduh, imma għax ma setax iwettaq il-ħsieb tiegħu li jaħrab... Kulma beda jġib quddiem għajnejh minn ħajtu l-imgħoddija ma sewiex ħlief biex inissel fih tifkiriet li xeħtu dell iswed fuq ħajtu...!

Bla ma ntebaħ b'xejn, żewġt irġiel kienu mexjin wara n-Nonny. Kienu twal, mibrumin, mibnija b'saffejn; kellhom ħarsithom imqita u mixjithom siekta u ħafifa. Kienu nqalgħu minn ġor-rassa tan-nies u rħewlha għal warajh, wieħed fuq il-bankina tax-xellug u l-ieħor fuq tal-lemin. Ma setax in-Nonny jobsor wisq għalfejn kienu qed ifittxulu l-passi u ma jerħulix minn taħt għajnejhom.

Neħħa idejh mill-but u kiser ma' l-ewwel kantuniera biex imur f'ħanut tax-xorb, fejn kienu jilagħbu l-karti. Anqas biss laħaq medd għaxar passi li ma ħassx żewġ idejn jaqbduh minn spallejh u jżommuh. "Imxi magħna l-għassa," qallu wieħed minnhom. "Irid ikellmek l-Ispettur" żied l-ieħor. Kienu żewġ Pulizija la pajżana... Nonny tbikkem u baqa' sejjer bejniethom sal-għassa. Daħlu—u sab 'il sħaba l-oħra tat-triq qegħdin f'rokna b'żewġ Pulizija għassa magħhom. Kienu kollha, barra wieħed—dak li kien qala' xebgħa minn għand Nonny il-jum ta' qabel u li kien ħalef li jpattihielu. L-Ispettur kien qed jitkellem ma' wieħed "sinjur", li kienu daħlulu ġo daru u serquh xi ġimgħa qabel.

In-Nonny gidem xofftu, qagħad bil-qiegħda u b'idejh għaf-feġ l-erba' biċċiet tas-sigarretti li kellu fil-but. Id-dell iswed tar-Riformatorju kien waqa' fuq in-Nonny u fuq sħabu!

IL-GMIEL TA' ARTNA

Ta' Ġużè Chetcuti

Smajthom igħidu kemm-il darba Malta ġnien ta' ward u żahar,
Ifewwaħ, tħaddar fir-rebbiegħa, hajja dejjem lejl u nhar,
Safi s-sema li jsaqqafha, sajf u xitwa kulħadd drah,
Iżda l-ġmiel ta' Art twelidna ebda għajn ma taf tarah.

La tfittxux fejn l-oqsma tħammar b'ward is-silla kullimkien,
La tħarsux bejn ikħal w ikħal fejn ix-xemx trodd il-qawmien,
Ma jdumx wisq li dik id-dehra tibda tnin sakemm tintemm,
Għax il-ġmiel ta' Art twelidna ibqgħu żgur ma ssibuhx hemm.

Malta għandha glorja akbar: dan l-Ilsien li nikteb bih,
Li bih ruħi nfisser sewwa meta nkun magħsur bl-uġigħ;
Dan l-Ilsien li qlubna jaħkem iżda l-fehma ma jassarx:
Dan il-ġmiel ta' Art twelidna għadda ż-żmien u ma tħassarx.

Baqa' jikber, baqa' jogħla, u l-egħdewwa saru ħbieb,
Konna ftit, sirna kotrana; kulma jmur kollox jitjieb,
Għax bis-saħħa tiegħu ksibna, ksibna, ksibna l-ogħla ġieħ.
Dan hu l-ġmiel ta' Art twelidna, dan l-Ilsien li ħdimna għalih!
Dan hu l-ġmiel ta' Art twelidna, dan l-Ilsien li nħobbu sħiħ!

STAQSEWNA... U NWIEĠBU

Xi ħbieb staqsewna neħdux għalina jekk jagħmlulna xi offerta ta' flus. Hasbu li l-"Għaqda" tagħna tgħum fil-flus u ma ridux kieku jġagħluna nisthu billi jagħmlu karità magħna.

Lil dawn il-ħbieb inwieġbuhom li l-"Għaqda" la għandha u lanqas qatt ma kellha flus żejda f'idejha. Barra minn dan, mhux talli ma neħdux għalina jekk xi ħadd jogħġbu jibagħtil-na xi flus, imma nibqgħu nafuhulu tassew u l-flus li jibgħat insibu x'nagħmlu bihom għall-ġid u r-riżq ta' Isienna.

TRAB

Ta' Dun Frans Camilleri

JEKK toqgħod taħseb sewwa xi jgħidlek il-qassis, nhar l-Erbgħa tar-Rmied, waqt li fuq rasek jagħmillek ir-rmied f'sura ta' salib, jidhirlek, f'dak il-ħin, li l-kliem li jgħidlek ma jaqbilx kollu mas-sewwa: għax jekk toqgħod taħseb, forsi tiġik quddiem għajnejk il-mewt u s-sura li jieħu ġisimna meta tgħib minnu l-ħajja; u għalhekk meta l-qassis jgħidlek "int għad terġa' trab" inti tagħraf li hu qed igħid is-sewwa, u f'dan taqbel miegħu. Iżda ma nafx jekk inti taqbilx (u naħseb li ftit jaqblu) mal-qassis meta jgħidlek "trab inti" waqt li jitlaq minn bejn subgħajh ir-rmied fuq rasek.

Imma l-lum nistgħu naraw, forsi aktar minn qabel, kemm huwa minnu li aħna tassew trab u li nerġgħu nsiru trab. Sa ftit żmien ilu konna naħsbu li t-trab insibuh biss barra t-triq jew fil-ħiexken għand l-ispiżjar. Il-lum insibuh għand tal-ħwienet kollha ta' l-ikel; u kulħadd, nistħajjel, għandu fuq l-ixkaffa xi flixkun bit-trab tal-bajd u ieħor bit-trab tal-ħalib ma' ġenb il-bott tat-te u taz-zokkor. Li kien żmien ieħor kien ikollna nqiegħdu fuq is-sajdbord xi tliet jew erba' bċejjeċ oħra mas-sett tat-te; imma l-lum min għandu ftit trab tal-bajd igħassisha aktar mill-ġdur u mill-kabocċi, u għalhekk iqiegħdu f'xi armarju u mhux fuq is-sajdbord, fejn jidher.

U tabilħaqq, it-trab sirna ngħożżuh l-aktar fost il-ħwejjeġ li għandna! L-um qegħdin nieklu t-trab. X'ħaġa! Kollox qegħdin jibdlu fi trab; u kollox jerġa' kif kien meta jidħol fl-istonku. Bajda jew tnejn saru żewġ imgħaref trab... u t-trab jerġa' jagħqad u jsir bajd, kif kien qabel. X'għaġeb! Għaġeb tassew. Imma jekk toqgħod taħseb sewwa fuq dan it-tibdil kollu, inti tifhem kif kollox (u dan huwa għaġeb ieħor) jerġa' fejn kien: il-frak kollu li tiekol it-tiġieġa, titħnu u tagħġnu u minnu mbagħad tagħtina l-bajd. Mhux għaġeb, għalhekk, jekk il-bajda, li qabel kienet trab u tħin, tista' terġa' tinbidel fi trab.

Hekk ukoll, kif qegħdin naraw il-lum, jista' jsir u qiegħed isir fil-bniedem. Dak kollu li huwa materjali jista' jinbidel fi trab. Il-ħobż ma jsirx ħobż qabel ma jsir trab; u kollox, kulma tagħtina l-art, bħalma jinbet u jikber fit-trab ta' l-art, jerġa' jin-

bidel fi trab. Il-ġisem tal-bniedem, li ħa wkoll is-sura mit-trab ta' l-art, huwa trab. Il-lum nistgħu nwettqu aħjar kliem il-qassis, fl-Erbgħa tar-Rmied, u nistgħu ngħidu wkoll li l-bniedem huwa trab, igħix bit-trab, u jerġa' trab.

Kollox, immela, isir trab! Dak biss ma jsirx trab, dak li huwa ogħla mit-trab ta' l-art, għax huwa eqreb lejn Alla li m'huwiex trab. Hija r-ruħ tal-bniedem li tagħraf suritha u xbihitha minn Alla, u mhux mit-trab, u għalhekk qatt ma ssir trab. Jintemm il-ġisem tal-bniedem fit-trab ta' l-art għax igħix bit-trab; imma ruħu tibqa'... għax tgħix bin-nifs li joħroġ mill-fomm ta' Alla.

U jekk huwa għaġeb kif kollox isir trab, huwa għaġeb tassew akbar kif il-bniedem, wara li jsir trab, jerġa' kif kien biex jingħaqad ma' ruħu. Iqum il-bniedem u jinfired mit-trab, biex jerġa' jgħix... għax iklu mhux biss ħobż, u jibqa' bla jintemm, waħdu fost il-ħolqien, bit-trab li kien tah Alla.

"GĦANJIET BIKRIJA", ta G. Zarb Cousin. — Lux Press.

Din hija ġabra ta' tletin poeżija miktubin minn G. Zarb Cousin, tax-"Xirka tal-Malti għat-Tfal" (Fergħa Sliema). Il-fatt li kiteb dawn il-poeżiji meta anqas biss m'għandu għoxrin sena juri fl-isbaħ dawl lix-Xirka tat-Tfal, kif ukoll jixhed il-potenzjalità letterarja tat-tfal Maltin.

Dawn it-tletin poeżija jħaddnu kemm-il-suġġett: bejn l-ewwel waħda "*Lil San Ġwann B. de la Salle*" u l-aħħar waħda "*Lil Stella Maris*" il-kittieb igħaddi minn ġrajjiet u persunalitajiet ta' żmienna, bħal Churchill u Ruma meħlusa, igħaddi għal ħsebijiet aktarx serji (għal tifel daqsu) fuq il-ħajja u l-bniedem sakemm jasal għall-ottimiżmu ta' "*Kunu Hienja*" u "*Għanja tat-tfal Maltin*". Għax barra minn ħwejjeġ oħra Zarb Cousin għandu messaġġ x'jibgħat lil sħabu t-tfal ta' Malta, "Żommu quddiem għajnejkom li intom qalbenin" igħidilhom "tħallux in-niket jegħlibkom, "kissru r-rabit tad-dwejjaq", u rawmu ġo fihom rieda qawwija li ma tintinkiser b'xejn." Huwa nnifsu jfisser dan fil-poeżija "*Rieda*".

> "Ibqgħu rwiefen duru miegħi:
> Dina r-rieda tibqa' tiegħi!"

Rieda qawwija! Din li teħtieġ titnissel fost it-tfal Maltin.

Nittamaw li minn fost l-imseħbin tax-Xirka tal-Malti għat-Tfal joħorġu kittieba żgħar oħra, b'xogħlijiet tajba miktuba mit-tfal għat-tfal.

G. C. P.

L-ISKRUN TA' L-AJRUPLAN

Ta' Vic. Apap

Lil ħabibi Karm. Vassallo.

Ittajjar, idwi, agħqad,
ja skrun ta' l-ajruplan,
narak tleqq f'dawl is-sema
iddur mingħajr serħan.

Nisimgħek twerden, twerden,
sakemm titbiegħed sewwa,
f'ħin wieħed nilmħek riesaq
iġġorr warajk id-dnewwa

li moħħ il-bniedem ħalaq,
u għaraf bik jinqeda
biex toqol kbir itajjar
u fl-ajru b'hekk tinbeda

ħajja oħra li magħluqa
kienet għal dawk ta' qbilna,
għax l-ajru kien għat-tajra
u issa ngħata lilna.

Ittajjar, idwi, agħqad,
fuq dar il-għadu mur:
hemm tkixxef x'qed iħejji
u ibqa' b'qawwa dur

sa terġa' lura f'darna
tgħidilna b'kulma tara:
kemm jidhru bastimenti,
x'hemm fihom il-mitjara.

Tħażżem bil-bombi tajjeb
u venven mill-ġdid fuqu,
roxxlu ftit duwa taħraq,
dik żgur li għandha ttuqu.

Qed nisma' t-twerdin tiegħek
iqarreb mis-smewwiet,
minn sħaba tleħħ bħal berqa
sa tinżel tmiss l-għoljiet;

umbagħad qisek ħamiema
narak mill-ġdid tittajjar,
mas-sħab iddur u tvenven
sakemm issir wisq żgħajjar.

L-għajn ma twassalx sa fejnek
w-int tibqa' sejjer sejjer
'il bogħod bejn sema w-ilma,
'il bogħod minn dawn il-Gżejjer.

Igħaddili xebh minn moħħi
nistħajlek kewkba feġġa,
li tinfed b'dawlha s-sema
u f'daqqa tgħib bħal vleġġa.

Raddiena ta' ilma safi
narak ukoll li tixbaħ,
tilma fid-dawl tal-għodwa
u b'fuqek sħab mill-isbaħ.

Issokta dur u venven,
la ma tistax tistrieħ:
għax jekk mit-tidwir tehda
ħajtek ittir **mar-riħ.**

"QLUB IMJASSRA" ta' Ġużè Mifsud Bonnici—Empire Press—Malta. 1944.

Mhux l-ewwel darba ma' l-isem ta' Mifsud Bonnici fil-Malti. Mifsud Bonnicijiet kellna 'l Ċensu, 'il Klement, 'il Rikard, 'il Robert u 'l Carmelo. U s-Sur Ġużè Mifsud Bonnici, kittieb ta' "Qlub Imjassra" maħruġ mill-"Għaqda ta' Qari Tajjeb" ma jagħmilx għajb 'il niesu għall-kitba bil-Malti. Ismu ġa deher f'perjodiċi reliġjużi, u "Qlub Imjassra" wkoll jitkellem fuq suġġett reliġjuż: is-Seba' Tebgħat qerrieda ta' ruħna Il-kittieb jagħtina poeżija għal kull tip ta' bniedem li juri waħda minn dawn it-tebgħat, i.e.: Il-Kburi; ix-Xħiħ; iż-Żieni; l-Imgħaddab; il-Għajjur; iż-Żaqqieq; il-Għażżien; u jagħlaq b'poeżija oħra "Muftieħ il-Faraġ". Mifsud Bonnici ma għandu fi ħsiebu lil ħadd partikolari; kif igħid huwa nnifsu. "Ilkoll ninsabu taħt sema wieħed... Mhux logħobna ngħarblu egħmil ħaddieħor... Niftakru li lkoll bnedmin, ilkoll dgħajfin, ilkoll magħġunin bit-tajn ta' l-art."

Għall-poeżiji bħala poeżiji, jolqtuk għax ġenwini, ħerġin mill-qalb, u jiġbru fihom tgħarbil psikoloġiku qawwi ta' qalb il-bniedem. Dak li jolqtok, kif qal Patri Delia fid-"Daħla", "mhix il-qawwa tal-liriżmu li toħroġ minn qalb tbaqbaq bin-nar taż-żgħożija...... Mifsud Bonnici jara l-ħajja u jpinġiha kif inhi, kif igħixuha l-bnedmin meta jaqgħu lsiera tagħhom infushom. Imma ma jeqafx fil-qoxra ta' dak biss li jidher, jibqa' dieħel 'il ġewwa sa ġol-qalba tal-għeruq fejn titnissel u tixxettel il-ħajja, bil-qawwiet tagħha għas-sewwa jew għad-dnewwa."

Nittamaw li s-Sur Ġ. Mifsud Bonnici jissokta f'din it-triq tal-kitba u jagħtina xogħlijiet oħra bil-Malti.

G. C. P.

ANAKREONTIKA

Ta' Jos. Galea

Lil M. K.

Xtaqt darba nghanni
Tas-swar il-qawwa u tat-taqtigħ il-ħerra,
Il-bgħid, is-swat, il-qtil, il-biki, id-dmugħ,
Il-qilla tar-rebbieħ li ħuiena stmerra
Mal-għadu mwaqqa' fl-art midrub, mirbuħ.

Gelben minn fommi
Flok ħsejjes ta' dagħdigħ, leħen li jżiegħel,
Leħen ta' ħlewwa li d-demm qatt ma tabba':
U flok ġrajja tal-ħemm Alla mar ġiegħel
Minn qalbi tnixxi biss għanja ta' mħabba.

Ridt nghanni darba
Il-qawwa tal-kbarat li jaħkmu għarfu
Saltnat u ġnus bis-saħħa ta' ħadidhom,
Li b'ħeġġa u b'ħila ħabtu għal bliet u ġarrfu
U riegħxu u rażżnu l-kbar eluf taħt idhom.

Feġġet minn fommi
Għanja ta' xewqa li mid-dehra trabbet
Ta' żewġ għajnejn swejdin li ġmamar kebbsu
U xegħlet qalbi msejkna fis u ħabbet...
U l-ġrajja żorra nsejt li l-qalb iwebbsu.

TABIB IMGHADDAB

Ta' C. Micallef De Caro

Mis-semm imxabba' ta' l-ilsna ħżiena,
Ġervażju, id-Dott, mir-raħal tar,
Meħlus għal darba minn dak l-imrar!
Bil-ferħ kull raħli minnufih far,
Barra minn wieħed. Tafu minhu?
Żgur le ma tobsru: l-imqit deffien!

HSIEB

Ta' Emmanuel Agius

Harist bil-mikroskopju
Lejn qatra ilma infett,
Rajt geġwiġija jiġru
Mikrobi miż-żgħar nett.
Harist mit-tieqa għall-misraħ
Ta' quddiem San Ġwann,
Rajt ħafna nies imgħaġġla,
Min sejjer 'l hemm, min 'l hawn.
Qgħadt naħseb ftit bir-reqqa:
Bejn mikrobi u nies,
Ma nafx il-firda hix kbira
Biżżejjed biex titqies.
Haġa jien naf: li nies
U mikrobi t-tnejn
F'wisq qasir żmien jintemmu
U qisu ma kien xejn.

ĊAPĊIP

Ta' Robert Magro

"M'hawnx bħalu, għalih m'hawnx",
U bħalu ma kienx hawn.
Ngħolluh, nerfgħuh".
Tellgħuh fuq l-ispallejn,
U bih fit-toroq ġrew
In-nies ferħana.
"Osanna, m'hawnx bħalu,
Tassew mhux ħlief feddej,
Arawh, ġej, ġej!"
U għadda bħal bosta,
U nsewh bħal qatt kien xejn
In-nies belhana.
Hekk tgħajjat id-dinja;
U tħobbok u tħaddnek.
"Ngħolluh, nerfgħuh."
Tgħollik għal xejn ta' b'xejn;
Idur ir-riħ, jinsewk
In-nies xebgħana!

WERREJ TAL-GHOXRIN SENA

a. c. faċċata.
Reċensjoni 31
Agius, Emmanuel, B.Sc., M.D., D.P.H., D.Bact. (London)
Is-Sigriet ta' Mejju 21
Hsieb 134
Agius, Marju
Ballata 57
Amedy Charles, Brother
Insewwu l-Iżbalji Tagħna 91
Apap, Vic.
G'dba Żgħira 14
Iż-Żifna tal-Friefet 53
L-Iskrun ta' l-Ajruplan 131
Barbara, Patri V.V., O.P.
Ballata 45
Ave Marìa 98
Biancardi, Nikol
L-Arka ta' Noe 28
Bern, Patri W., O.P., C.F.
Helsien 121
Briffa, R., B.Sc., M.D.
L-Imdina 85
Camilleri, Dun Frans
Ward l-Imħabba 9
Il-Ballata tal-Ġenniena 47
Trab 129
Cassar Pullicino, Ġ.
"Bianca" 19
"Nonny" 125
Cassola, Albert M.
Il-Ballata tal-Margerita 50
Nhar l-Akkademja f'ġieħ il-Wisq Rev. Mons. C. Psaila 68
Chetcuti, Ġorġ
Ballata 59
Chetcuti, Ġużè
Lil Malta 4
Il-Ġmiel ta' Artna 128
Copperstone, Kan. A.
F'Jum l-Ingress tal-Maħbub Mons. M. Gonzi, D.D., l-Ewwel Metropolita ta' Malta 82
Cremona, A.
Xi Żmien kien dak! 12
Il-Konkors tal-Ballati 33
Rev. Chas. L. Dessoulavy Ph.D. 99

Editur
Parir lill-Kittieba 3
Estote Parati 65
Akkademja 67
Naħsbu għalli Ġej 97
Ellul, Ċużè
Marì 62
Ellul, Louis
Sunetti tal-Gwerra 17
G.
Reċensjoni 64
Galea, Ċużè, M.D., D.P.H.
Inkwiet fil-familja 69-101
Galea, Jos.
Anakreontika 133
Ċ.C.P.
Reċensjoni 130
Reċensjoni 132
G.Z.A.
Xewqa... u Pjan 10
Karm, Dun
T'Adoriam Ostia Divina 5
Liema...? 90
Magro, Robert
Ċapċip 134
Micallef De Caro, C., Nutar
Is-Saħħar 100
Ix-Xħiħ 100
Tabib Imgħaddab 133
Naudi, Paul J.
It-Tiddin tas-Serduk 22
Pawl, Dun
Wenzu jfittex lil Luċija 86
Psaila, Mons. C.
Il-Konkors tal-Ballati 33
Psayla, Romeo L.
Ballata 43
Serracino-Inglott, Erin
Dwiem 83
Vassallo, Karmenu
Lil Ibni Oliver Paul 26
Perfecti Mysterium Amoris 35
Imħabba, Ħaqq u Mewt 37
Il-Ħati 39
Ġieħ u Għajb 41
Vella Haber, Kelinu
Imħabba fin-Nirien 55
Zarb Adami, G.
Il-Konkors tal-Ballati 33

TAGĦLIM FUQ IL-KITBA MALTIJA — Ant. Cremona. Stamperija tad-Dar ta' San Ġużepp, Ħamrun. Malta, 1944. pp. 262.

Ħarġet it-Tielet Edizzjoni ta' din il-Grammatika Maltija għall-istudenti tal-Liċeo u Skejjel Sekondarji, kif ukoll għal kandidati ta' eżamijiet għall-postijiet ta' Skrivani mal-Gvern u għal kull min jixtieq jitgħallem il-Malti skond r-reguli tal-morfoloġija u tas-sintassi. Din l-edizzjoni hija miżjuda u mirquma b'xi reguli ġodda u b'xi rqaqat importanti għall-istudju morfoloġiku tal-Lsien Malti. Tinsab għall-bejgħ għand A.C. Aquilina & Co.; Cordina's Emporium, il-Belt; Kristinu Farrugia, Mdina Bazaar, Mdina; u C. Carabott & Co., ir-Raħal il-Ġdid.

JINBIEGH 1s.

Aġent Direttur: ANT. CREMONA.

Ħlas 2/6 fis-sena. Ktieb wieħed 1/-
Dak li hu ħlas tar-rivista jinbagħat
lil Victor Apap, Dingli Circus,
Sliema.

LIL SHABNA TAL-"GHAQDA"
U LILL-QARREJJA TA' "IL-MALTI"
UKOLL DIS-SENA
NIXTIQULHOM KULL ĠID U HENA
B'TAMA LI GHAS-SENA LI ĠEJJA
IKOLLNA X-XORTI LI FUQNA
IX-XEMX TITLA' FUQ SEMA TA' SLIEM
GHAL DIN IL-GŻIRA
LI FUQ IL-HERBIET TA' L-ĦHREX GWERRA
LI ĠARRBET ID-DINJA
TARFA' RASHA GHAL HAJJA ĠDIDA
TA' DEMMNA U LSIENNA.